

SUN'IY INTELLEKTGA ASOSLANGAN FIKR- MULOHAZANING UNIVERSITET TALABALARI AKADEMIK YOZUVIGA TA'SIRI.

Abduraxmanov Ruslan Azamatovich

Teacher of Urgench State Pedagogical Institute

ruslan9183639@gmail.com

<https://doi.org/10.5281/zenodo.20314672>

ARTICLE INFO

Qabul qilindi: 16-may 2026 yil

Ma'qullandi: 18-may 2026 yil

Nashr qilindi: 20-may 2026 yil

KEYWORDS

sun'iy intellekt; sun'iy intellektga asoslangan fikr-mulohaza; akademik yozuv; universitet talabalari; oliy ta'lim; yozuvni tahrirlash; fikr-mulohaza savodxonligi; til ta'limi.

ABSTRACT

Sun'iy intellektning oliy ta'limga integratsiyasi yozma fikr-mulohazaning shakllantirilishi va qo'llanilishi usullarini tubdan o'zgartirdi. Akademik yozuvni o'qitishda sun'iy intellektga asoslangan fikr-mulohaza talabalar matnlariga grammatika, lug'at, mantiqiy izchillik, tuzilma va aniqlik kabi sohalarda tezkor, individuallashtirilgan va keng miqyosli izohlar berish imkonini yaratadi. Ushbu maqolada sun'iy intellektga asoslangan fikr-mulohazaning universitet talabalarining akademik yozuviga ta'siri tadqiq etiladi. Fikr-mulohaza nazariyasi va sun'iy intellekt yordamida yozishni o'rganishga oid so'nggi tadqiqotlarga tayanib, maqolada sun'iy intellekt izohlari tahrir amaliyotini yaxshilashi, formativ fikr-mulohazaga kirishni kengaytirishi va yozuv sifatini oshirishga hissa qo'shishi mumkinligi isbotlanadi. Adabiyotlar bunday fikr-mulohazaning samaradorligi talabalarining fikr-mulohaza savodxonligiga, o'qituvchining vositachiligiga va sun'iy intellekt qo'llaniladigan pedagogik kontekstga bog'liqligini ko'rsatadi. Maqola sun'iy intellektga asoslangan fikr-mulohaza o'qituvchi rahbariyatini to'ldirganida eng kuchli ta'sirga ega ekanligini ta'kidlaydi.

Fikr-mulohaza talabalar o'qishidagi natijalarni belgilovchi eng kuchli omillardan biri sifatida uzoq vaqtdan beri tan olingan. Oliy ta'limda uning roli akademik yozuv rivojlanishida ayniqsa muhim ahamiyat kasb etadi, chunki bu sohadagi taraqqiyot chiziqi emas — u qoralama tuzish, yo'naltiruvchi ko'rsatmalar olish va tahrir qilish tsikllari orqali namoyon bo'ladi. Hattie va Timperleyning [2] ta'sir ko'rsatuvchi konseptual modeli samarali fikr-mulohazani uchta asosiy savol atrofida tushuntiradi: o'quvchi qanday maqsadga intilmoqda, u hozir o'z maqsadiga qanchalik yaqin va keyingi qadamda nima qilish kerak. Yozuvni o'qitishga tatbiq etilganda, bu savollar fikr-mulohazaning sirt xatolarini ko'rsatishdan ancha ko'proq ish bajarishi kerakligini anglatadi: u talabalarni yozuv maqsadlari tomon yo'naltirishi, hozirgi zaif tomonlarini ochib berishi va aniq tahrir strategiyalarini ko'rsatishi lozim.

Amalda esa mazmunli yozma fikr-mulohaza oliy ta'lim muassasalarida eng ko'p resurs talab qiladigan faoliyatlardan biriga aylangan. Ko'pgina o'qituvchilar bir vaqtning o'zida katta talabalar guruhlarini boshqaradilar va baholash jadvallarining zichligi batafsil izohlarni o'z vaqtida qaytarishni qiyinlashtiradi. Tadqiqotlar fikr-mulohazani kechiktirish uning samaradorligini kamaytirishini ko'rsatadi — ayniqsa jarayon yozuv ta'limida, bu yerda talabalar qoramalar o'rtasida o'z vaqtida javob olishlari zarur. Fikr-mulohaza kurs bloki tugagandan yoki talabalar o'z matnlari bilan kognitiv aloqasini yo'qotgandan keyin etib kelsa, uning o'qish uchun qiymati sezilarli darajada kamayadi.

Ushbu tarkibiy cheklovlar sun'iy intellektga asoslangan yozuv fikr-mulohazasi vositalarini zarur va imkoniyatga aylantirdi. Taxminan 2020 yildan boshlab va 2022 yildan keyin keskin tezlashib, sun'iy intellekt asosidagi vositalar — avtomatlashtirilgan yozuvni baholash tizimlari va katta til modeli asosidagi platformalar — ta'lim amaliyotiga keng miqyosda kirib keldi. Bu vositalar talabalar qoramalariga soniyalar ichida javob qaytarishi,

yo'zuvning bir necha o'lchamlarini bir vaqtda sharhlashi va qo'shimcha resurs sarfisiz cheksiz miqdordagi talabalar ishlarini ko'rib chiqishi mumkin. Ularning ta'limdagi o'sishi juda tez bo'lib, so'nggi adabiyotlar sharhlarida ham qo'llanilishning, ham ularga bag'ishlangan ilmiy e'tiborning sezilarli kengaygani qayd etilgan [3].

Ushbu o'sishga qaramasdan, sun'iy intellektga asoslangan fikr-mulohazaning akademik yozuvga ta'siri to'liq o'rganilmagan bo'lib qolmoqda. Dastlabki avtomatlashtirilgan yozuvni baholash asosan grammatikani tekshirish va sirtki aniqlikka qaratilgan edi. So'nggi generativ sun'iy intellekt vositalari esa xatboshi tashkiloti, argumentlar izchilligi, lug'at tanlovi va mutaxassislik uslubini o'z ichiga olgan yanada keng yozuv xususiyatlarini sharhlash imkoniga ega. Biroq ushbu boyroq shakldagi sun'iy intellekt fikr-mulohazalari talabalar yozuvini haqiqatan ham yaxshilaydigan sharoitlar hali adabiyotlarda to'liq aks ettirilmagan.

Ushbu maqolada quyidagi tadqiqot savoli ko'tariladi: Sun'iy intellektga asoslangan fikr-mulohaza universitet talabalarining akademik yozuviga qanday ta'sir ko'rsatadi va bu ta'sir qachon ta'lim nuqtai nazaridan eng qimmatlidir? Maqolada sun'iy intellektga asoslangan fikr-mulohaza formativ javobga kirish, lingvistik aniqlik, tahrir chastotasi va matn tashkiloti jihatidan ijobiy umumiy ta'sirga ega ekanligi, biroq uning ta'lim ahamiyati reflektiv, jarayonga yo'naltirilgan va o'qituvchi tomonidan qo'llab-quvvatlangan yozuv pedagogikasiga integratsiyalashganida eng yuqori bo'lishi ta'kidlanadi.

Adabiyotlar tahlili va metodologiya

Nazariy asos

Ta'limdagi fikr-mulohaza tadqiqotlarida sun'iy intellektga asoslangan yozuv fikr-mulohazasini tushunish uchun bevosita ahamiyatga ega bir necha nazariy asoslar mavjud. Hattie va Timperleyning [2] meta-analitik asarlari fikr-mulohazani ta'limdagi yutuqlarga eng ko'p ta'sir ko'rsatuvchi omillardan biri sifatida belgilab berdi va shu bilan birga fikr-mulohaza ta'siri uning turi, vaqti va e'tibor darajasiga qarab sezilarli farq qilishini ham ko'rsatdi. Ularning modelida fikr-mulohaza to'rt darajada ishlaydi: muayyan elementlardagi to'g'rilikni yo'naltiruvchi vazifa darajasi; matnni yaxshilash strategiyalarini ko'rsatuvchi jarayon darajasi; talabalarni o'z-o'zini nazorat qilish va tahrir qilish imkoniyatlarini rivojlantiradigan o'z-o'zini tartibga solish darajasi; va umumiy baholash izohlarini o'z ichiga olgan shaxsiy daraja. Sun'iy intellektga asoslangan fikr-mulohaza vositalari odatda vazifa va jarayon darajalarida eng kuchli, o'z-o'zini tartibga solish darajasida esa zaifroq — bu kuzatuv ta'lim dizayniga muhim ta'sir ko'rsatadi.

Fikr-mulohaza savodxonligi ushbu sohadagi ikkinchi muhim nazariy ko'rinish sifatida paydo bo'ldi. Molloy, Boud va Henderson [5] fikr-mulohaza olish va undan foydalanish — bu faraz qilinmaydigan, balki ataylab rivojlantirilishi zarur bo'lgan ko'nikmalar yig'indisi ekanligini ta'kidlaydi. Ularning modeli to'rtta asosiy talaba qobiliyatini belgilaydi: fikr-mulohazani qadrlash va uning maqsadini tushunish; fikr-mulohaza sifati va dolzarbligi haqida mustaqil hukm chiqarish; baholash holatining hissiy tomonlarini boshqarish; va fikr-mulohazani tahririda maqsadli amalga oshirish. Bu qobiliyatlar talabalar sun'iy intellekt tomonidan yaratilgan fikr-mulohaza bilan ishlayotganda ayniqsa muhimdir — u shaxssiz, algoritmik va o'qituvchi izohlariga nisbatan ko'proq bo'lishi mumkin. Kuchli fikr-mulohaza savodxonligiga ega talabalar sun'iy intellekt fikr-mulohazasidan tanqidiy va samarali foydalanish uchun yaxshiroq holatda bo'ladilar [7].

O'z-o'zini tartibga soluvchi o'qish nazariyasi uchinchi tegishli asos bo'lib xizmat qiladi. Yozuv kontekstlarida o'z-o'zini tartibga soluvchi o'quvchilar maqsadlar belgilaydi, o'z taraqqiyotini kuzatadi va fikr-mulohazaga javoban strategiyalarini o'zgartiradi. Samarali sun'iy intellekt fikr-mulohazasi yozuv muammolarini ko'rsatish va tahrir yo'nalishlarini taklif qilish orqali o'z-o'zini tartibga solishni qo'llab-quvvatlashi mumkin, ammo faqat talabalar bu tavsiyalar bilan ongli tahrir jarayonining bir qismi sifatida shug'ullanganda. Ushbu uchta nazariy asos — Hattie va Timperleyning fikr-mulohaza modeli, Molloy va boshqalarning fikr-mulohaza savodxonligi doirasi va o'z-o'zini tartibga solish nazariyasi — birgalikda ushbu sharh uchun tahliliy nuqtai nazarni shakllantiradi.

Metodologiya

Ushbu maqola sifatli, mavzuli adabiyotlar sharhi metodologiyasiga asoslanadi. U oliy ta'limdagi yozuv kontekstlarida sun'iy intellektga asoslangan fikr-mulohazaga bag'ishlangan zamonaviy empirik tadqiqotlar va tizimli sharhlar bilan fikr-mulohaza bo'yicha asosiy nazariy asarlarni sintez qiladi. Manba bazasi uchta dolzarblik mezoniga ko'ra tanlandi: (1) ta'limdagi fikr-mulohaza nazariyasi yoki fikr-mulohaza savodxonligiga bevosita aloqadorlik; (2) til yoki akademik yozuv kontekstlarida sun'iy intellekt yordamida yozuv fikr-mulohazasi yoki generativ sun'iy intellekt fikr-mulohazasini bevosita tekshirish; (3) universitet darajasidagi talabalar yoki oliy ta'limdagi yozuv ta'limiga e'tibor.

Asosiy manbalar quyidagilardan iborat: Hattie va Timperleyning [2] asosiy fikr-mulohaza modeli; Molloy, Boud va Hendersonning [5] fikr-mulohaza savodxonligi modeli; Guo va boshqalarning [1] universitet xorijiy til sifatida ingliz tili kontekstida sun'iy intellekt yordamida tengdoshlar fikr-mulohazasini o'rganuvchi eksperimental tadqiqoti; Urzúa va Ranjaning [6] 2025 yildagi tizimli sharhi; Lo [4]ning 2025 yildagi generativ sun'iy intellekt fikr-mulohazasi va insho tahriri bo'yicha tadqiqoti; Yeung [7]ning sun'iy intellekt tomonidan qo'llab-quvvatlangan avtomatlashtirilgan yozuvni baholash fikr-mulohazasi bilan talabalar aloqasini o'rganuvchi tadqiqoti; va Khalifa va boshqalarning [3] akademik yozuv va tadqiqotlarda sun'iy intellekt ilovalarini ko'rib chiqishi.

Tahlil tanlangan adabiyotlardagi takrorlanuvchi mavzularni aniqlash yo'li bilan amalga oshirildi: sun'iy intellektga asoslangan fikr-mulohazaning akademik yozuv sifatiga ta'sir ko'rsatish mexanizmlari; talabalar aloqasi va fikr-mulohaza savodxonligining ta'sirni o'zgartirib beruvchi o'zgaruvchilar sifatidagi roli; va sun'iy intellekt fikr-mulohazasining haqiqiy o'qish natijasini ta'minlashi uchun zarur bo'lgan pedagogik shartlar. Ushbu mavzular beshta natija toifasiga tartiblanib, yuqorida tavsiflanib o'tilgan nazariy asoslar orqali talqin etildi.

Natijalar

Adabiyotlar sun'iy intellektga asoslangan fikr-mulohazaning universitet talabalarining akademik yozuviga beshta muhim va o'zaro bog'liq yo'nalishda ta'sir ko'rsatishini aniqlaydi.

Tezkorlik va formativ fikr-mulohazaga kengaytirilgan kirish

Sun'iy intellektga asoslangan fikr-mulohazaning eng izchil qayd etilgan afzalliklaridan biri — bu talabalar yozuviga tezkor, talabga asoslangan javob berish qobiliyatidir. O'qituvchi fikr-mulohazasidan farqli ravishda, kurs ish yuki va guruh hajmiga qarab bir necha kun yoki haftaga cho'zilishi mumkin bo'lgan holatda, sun'iy intellekt vositalari topshirish paytidan boshlab soniyalar ichida izohlar qaytarishi mumkin [2]. Bu tezkorlik jarayon yozuv ta'limida to'g'ridan-to'g'ri pedagogik ahamiyatga ega, chunki fikr-mulohaza samaradorligi ko'p jihatdan qoramadan qancha vaqt o'tib talabaga etib kelishiga bog'liq. Fikr-mulohaza talabalarning yozuv tanlovlari va fikrlari hali kognitiv jihatdan faol bo'lgan paytda kelsa, ular izohlarni mazmunli tushunib, qayta tahrirlashni maqsadli amalga oshirish uchun yaxshiroq holatda bo'ladilar.

Tezlikdan tashqari, sun'iy intellektga asoslangan fikr-mulohaza an'anaviy ta'lim bilan qiyoslab bo'lmaydigan darajada formativ javobga kirishni kengaytiradi. Ko'p oliy ta'lim muassasalarida talabalar bitta yozuv topshirig'i uchun atigi bir yoki ikki marta o'qituvchi fikr-mulohazasiga ega bo'ladilar. Sun'iy intellekt vositalari esa o'qituvchilarga qo'shimcha yuk solmasdan bir necha qoramaga batafsil izohlar bera oladi. Bu haqiqatan ham takrorlanuvchi yozuv rivojlanishi uchun sharoit yaratadi: talabalar qoralaydi, fikr-mulohaza oladi, tahrir qiladi va butun yozuv jarayoni davomida yana fikr-mulohaza oladi. Khalifa va boshqalar [3] sun'iy intellekt yozuv vositalarining ayniqsa o'quv repetitorlik xizmatlariga kirish imkoni cheklangan yoki o'qituvchi fikr-mulohaza resurslari cheklangan oliy ta'lim muassasalarida o'quvchi talabalar uchun qimmatli bo'lganini ta'kidlaydi.

Lingvistik va matnli yozuv sifatining yaxshilanishi

Ikkinchi izchil natija sun'iy intellektga asoslangan fikr-mulohazaning talabalar yozuvining lingvistik va matnli o'lchamlariga ijobiy ta'siri bilan bog'liq. Bir necha so'nggi tadqiqotlar sun'iy intellekt fikr-mulohazasidan foydalanadigan talabalar grammatika, leksik aniqlik, jumlarlar ravshanligi va matnning umumiy tashkilotida o'lchamli taraqqiyotga erishishini aniqladi [1, 6].

Guo va boshqalar [1] tomonidan o'tkazilgan tadqiqotda universitet xorijiy til sifatida ingliz tili talabalari bir necha yozuv sessiyalari davomida sun'iy intellekt yordamidagi tengdoshlar fikr-mulohazasi platformasidan foydalandi. Natijalar matn sifatini va talabalarning tengdoshlariga yanada mazmunli tahliliy fikr-mulohaza berish qobiliyatini o'z ichiga olgan yozuv qobiliyatida sezilarli yaxshilanishlarni ko'rsatdi. Urzúa va Ranjaning [6] 2025 yildagi tizimli sharhi akademik yozuv kontekstlarida sun'iy intellekt yordamida fikr-mulohazaga bag'ishlangan bir necha tadqiqotlarni sintez qilib, tuzilma, tashkilot va til foydalanishida izchil ijobiy ta'sirlarni qayd etdi. Lo [4] insho tahririga e'tibor qaratib, generativ sun'iy intellekt fikr-mulohazasi bilan ishlagan talabalar nazorat sharoitlariga nisbatan yozuv mahoratida sezilarli yutuqlarga erishganini aniqladi.

Tahrir amaliyotlarining mustahkamlanishi

Uchinchi ta'sir sohasi talabalar tahrir xatti-harakatlarining chastotasi va chuqurligi bilan bog'liq. Yozuv rivojlanishi bo'yicha tadqiqotlar samarali tahrir — tashkilot, argument izchilligi va ritorik maqsadni ko'rib chiqish — bir vaqtning o'zida yozuv yaxshilanishining eng kuchli yo'llaridan biri ham, talabalar yozuvchilarida rag'batlantirish eng qiyin xatti-harakatlardan biri ekanligini izchil ko'rsatdi [2, 5]. Ko'pgina talabalar, ayniqsa akademik yozuv rivojlanishining dastlabki bosqichidagilar, tahrirlashni chuqur qayta kontseptualizatsiyadan ko'ra engil muharrirlash sifatida qaraydilar.

So'nggi tadqiqotlar sun'iy intellektga asoslangan fikr-mulohaza tahrir chastotasi va chuqurligini oshirishi mumkinligini ko'rsatmoqda. Bir necha qoramamaga javob bera oladigan sun'iy intellekt vositalariga ega talabalar bitta o'qituvchi fikr-mulohazasiga tayanadigan talabalarga nisbatan ko'proq tahrir sikli o'tkazishga moyil. Sun'iy intellekt izohlarining takrorlanuvchi mavjudligi talabalarni yozuvni bir martalik taqdim etish uchun mahsulot emas, balki jarayon sifatida ko'rishga undaydi. Bu yo'nalishdagi o'zgarish adabiyotda uzoq muddatli yozuv rivojlanishi bilan bog'liq, chunki talabalar turli yozuv vazifalari va akademik kontekstlarga o'tkazish mumkin bo'lgan tahrir strategiyalarini ichkilashtira boshlaydi [4, 6].

Talabalar aloqasi va fikr-mulohaza savodxonligining roli

To'rtinchi natija — va ba'zi jihatdan sun'iy intellekt fikr-mulohazasining real ta'sirini tushunish uchun eng muhimi — sun'iy intellekt izohlari haqiqatan ham yozuvni yaxshilashini ta'minlaydigan talabalar aloqasi va fikr-mulohaza savodxonligining markaziy rolidir. Tadqiqotlar sun'iy intellektning texnik sifati yuqori va ta'lim nuqtai nazaridan dolzarb bo'lsa ham, barcha talabalar undan teng darajada foyda ko'rmasligini izchil ko'rsatadi [5, 7].

Yeung [7] generativ sun'iy intellekt yordamida qo'llab-quvvatlangan avtomatlashtirilgan yozuvni baholash fikr-mulohazasi bilan talabalar aloqasini o'rganib, xatti-harakat, kognitiv va affektiv o'lchamlar bo'yicha sezilarli farqlanishlarni aniqladi. Ba'zi talabalar sun'iy intellekt izohlari bilan tanqidiy va tanlab shug'ullandi, ularni o'z tahrir muhokamasi bilan baholanishi kerak bo'lgan bir axborot manbasi sifatida qabul qildi. Boshqalari esa tavsiyalarni to'liq refleksiyasiz qabul qildi yoki faqat sun'iy intellekt belgilagan elementlarni tahrir qildi. Molloy, Boud va Hendersonning [5] fikr-mulohaza savodxonligi modeli bu farqlanishni tushunishga yordam beradi: fikr-mulohazani qadrlash, uning dolzarbligi va sifati haqida tanqidiy mulohaza yuritish va maqsadli harakat qilish qobiliyatlarini rivojlantirgan talabalar sun'iy intellekt fikr-mulohazasidan samarali foydalanish uchun yaxshiroq tayyor.

Yuqori darajadagi akademik yozuv masalalari uchun cheklovlar

Beshinchi o'lcham sun'iy intellektga asoslangan fikr-mulohazaning akademik yozuvning yuqori intellektual talablari bilan bog'liq tan olingan cheklovlarini ko'rib chiqadi. Sun'iy intellekt vositalari grammatika, leksika, jumlar tuzilishi va sirtki tashkilotni aniqlash va sharhlashda samaradorligini ko'rsatsa-da, argument sifati, mutaxassislik ovozi, ritorik maqsad va tanqidiy fikrlash bo'yicha nozik ko'rsatmalar berish qobiliyati ancha cheklangan bo'lib qoladi [3, 6].

Oliy ta'limdagi akademik yozuv asosan lingvistik aniqlik haqida emas. U muayyan ixtisosliklarga mos argumentlar tuzishni, mutaxassislik an'analari talablarini qondiruvchi tarzda ilmiy manbalarga murojaat qilishni va kuchli akademik yozuvni malakali prozadan ajratib turadigan tanqidiy fikrlashni o'z ichiga oladi. Bu sohalarida tajribali o'qituvchilar joriy sun'iy intellekt vositalaridan ancha katta ustunlikka ega. Bir necha tadqiqotlar sun'iy intellekt fikr-mulohazasiga ortiqcha tayanish xavflarini ko'rsatdi: talabalar yozuvining sirtki xususiyatlarini yaxshilashlari mumkin, biroq akademik yozuv rivojlanishining asosini tashkil etuvchi chuqur intellektual ishni e'tiborsiz qoldirishlari ehtimoli bor [4, 7].

Muhokama

Ushbu sharh natijalari universitet yozuv o'qituvchilari va o'quv dasturi dizaynerlari uchun ham dalda beruvchi, ham ko'rsatma beruvchi namunani aks ettiradi. Bir tomondan, sun'iy intellektga asoslangan fikr-mulohaza talabalar yozuvining bir necha muhim o'lchamlarini — eng ishonchli ravishda avtomatlashtirilgan tahlilga ko'rinarli va mos lingvistik hamda matnli xususiyatlarni — yaxshilaydi. Ikkinchi tomondan, sun'iy intellekt fikr-mulohazasining ta'lim

qiymati avtomatik yoki universal emas; u ataylab va maqsadli tarzda yaratilishi zarur bo'lgan pedagogik shartlar yig'indisiga bog'liq.

Eng muhim shart — bu sun'iy intellekt fikr-mulohazasini o'qituvchi rahbariyatini, aniq refleksiyaning va strukturalangan tahrir vazifalarini o'z ichiga olgan keng yozuv pedagogikasiga integratsiya qilishdir. Sun'iy intellekt fikr-mulohazasi bunday integratsiyasiz mustaqil vosita sifatida taqdim etilganda, tadqiqotlar ko'pgina talabalar haqiqiy o'qish talab qiladigan tanqidiy baholashsiz avtomatlashtirilgan tavsiyalarni qabul qilib, sirtki tarzda shug'ullanishlarini ko'rsatadi [5, 7]. Sun'iy intellekt fikr-mulohazasi jarayon yozuv doirasiga — talabalar qoralash, sun'iy intellekt izohlarini olish, bu izohlarni tengdoshlar yoki o'qituvchilar bilan muhokama qilish, tahrir ustuvorliklarini aniqlash va qayta qoralash — joylashtirilganida, fikr-mulohaza doimiy yaxshilanishni keltirib chiqaradigan ataylab mashq uchun katalizatorga aylanadi [1, 6].

Ikkinchi muhim shart — talabalarning fikr-mulohaza savodxonligini ataylab rivojlantirishdir. Sun'iy intellekt fikr-mulohazasidan qanchalik samarali foydalanishda talabalar o'rtasidagi sezilarli farq fikr-mulohaza savodxonligi tabiiy ravishda paydo bo'ladigan qobiliyat bo'la olmasligini ko'rsatadi — u ta'lim dizayni orqali o'qitilishi kerak. Sun'iy intellekt fikr-mulohazasi vositalarini birlashtiruvchi yozuv kurslari fikr-mulohazani tanqidiy baholashni, yuqori ustuvorlikdagi tahrir tavsiyalarini pastroqlaridan ajratishni va sun'iy intellekt izohlarini yozuvchi sifatida o'z muhokamasi bilan integratsiya qilishni o'qitishni ham o'z ichiga olishi kerak. Molloy, Boud va Hendersonning [5] modeli ushbu turdagi rivojlantiruvchi ta'lim uchun amaliy pedagogik yo'l xaritasini taqdim etadi.

Uchinchi shart o'qituvchilarning aralash fikr-mulohaza muhitidagi to'ldiruvchi va almashtirilib bo'lmaydigan rolidir. Sun'iy intellekt fikr-mulohazasining cheklovlari — ayniqsa argument sifati, mutaxassislik fikrlash va ritorik maqsad bilan bog'liq — tajribali o'qituvchilar o'zlarining eng muhim ta'lim qiymatini saqlaydigan sohalarga to'g'ri keladi. Aralash fikr-mulohaza modeli — sun'iy intellekt birinchi javob, sirtki daraja va strukturaviy izohlarni hal qiladigan, o'qituvchilar esa cheklangan vaqt va professional e'tiborini yuqori tartibli intellektual masalalarga yo'naltiradigan — ta'lim qiymatini maksimal darajaga ko'taradigan ikkala fikr-mulohaza manbasi o'rtasida oqilona pedagogik mehnat taqsimotini ifodalaydi [2, 3].

Ushbu natijalar shuningdek mavjud adabiyotdagi muhim bo'shliqlarni aniqlaydi. Akademik yozuvdagi sun'iy intellekt fikr-mulohazasi bo'yicha ko'pgina mavjud tadqiqotlar nisbatan yangi va qisqa muddatli natijalarga e'tibor qaratishga moyil. Sun'iy intellekt fikr-mulohazasining bir necha kurslar, o'quv yillari yoki mutaxassislik kontekstlari bo'yicha doimiy yozuv rivojlanishiga hissa qo'shishi yoki qo'shmasligini o'rganuvchi uzoq muddatli longitudinal tadqiqotlar hali ham zarur. Bundan tashqari, qoida asosidagi avtomatlashtirilgan yozuvni baholash tizimlaridan katta til modeli asosidagi platformalargacha sun'iy intellekt vositalarining o'sib boruvchi xilma-xilligi sun'iy intellekt fikr-mulohazasining umumiy ta'sirlari haqidagi keng umumlashmalar turli vositalar muayyan yozuv kontekstlarida nima qila olishi va nima qila olmasligi bo'yicha muhim farqlanishlarni yashirishi mumkinligini anglatadi.

Xulosa

Sun'iy intellektga asoslangan fikr-mulohaza universitetdagi yozuv ta'limida muhim innovatsiya sifatida paydo bo'ldi va ushbu maqolada ko'rib chiqilgan dalillar uning talabalar akademik yozuviga ta'sirining umuman ijobiy ekanligini ko'rsatadi. Bir necha so'nggi tadqiqotlar va tizimli sharhlarda sun'iy intellekt tomonidan yaratilgan fikr-mulohaza lingvistik aniqlik, matn tuzilmasi, tashkilot, tahrir chastotasi va formativ yordamga kirishning yaxshilanishi bilan bog'liq

bo'ldi. Ushbu natijalar amaliy ta'lim yutuqlarini ifodalaydi — ayniqsa o'qituvchi vaqtining individual yozuv ko'rsatmasi uchun tarkibiy jihatdan cheklangan oliy ta'lim kontekstlarida.

Shu bilan birga, ushbu sharh sun'iy intellektga asoslangan fikr-mulohaza ta'sirining barcha talabalar va sharoitlarda avtomatik yoki bir xil emasligini tasdiqlaydi. Uning ta'lim qiymati talabalarning fikr-mulohaza savodxonligiga, sun'iy intellekt vositalari joylashtirilgan pedagogik doirasiga va sun'iy intellekt to'liq hal qila olmaydigan akademik yozuvning yuqori tartibli o'lchamlari uchun o'qituvchi rahbariyatining mavjudligiga sezilarli darajada bog'liq. Sun'iy intellekt fikr-mulohazasi bilan tanqidiy shug'ullanish ko'nikmalariga ega bo'lmagan yoki refleksiya va o'qituvchi vositachiligi imkoniyatisiz sun'iy intellekt izohlarini oladigan talabalar ushbu vositalarning tadqiqot salohiyatidan kam foyda ko'rishlari ehtimoli bor.

Universitet yozuv o'qituvchilari va o'quv dasturi dizaynerlari uchun ushbu natijalar samarali ta'lim modelini ko'rsatadi: sun'iy intellekt sirtki va strukturaviy xususiyatlardagi tezkor, keng miqyosli va ko'p qoralamali fikr-mulohazani ta'minlaydigan, o'qituvchilar esa mutaxassislik bilimlarini, kontekstli talqinni va tanqidiy argumentatsiyani qo'llab-quvvatlashni taqdim etadigan aralash fikr-mulohaza yondashuvi. Bunday modelda sun'iy intellektga asoslangan fikr-mulohaza ta'limni almashtiruvchi yoriqqa emas, balki o'qituvchilarga akademik yozuv rivojlanishining intellektual va mutaxassislik o'lchamlariga e'tibor qaratishga imkon beradigan formativ qo'llab-quvvatlash doirasini kengaytiruvchi vositaga aylanadi.

Kelgusi tadqiqotlar ixtisosliklar va o'quv yillari bo'yicha yozuv rivojlanishiga sun'iy intellekt fikr-mulohazasining uzoq muddatli ta'sirini o'rganishi, sun'iy intellekt fikr-mulohazasi vositalarining qaysi xususiyatlari yuqori tartibli tahrirlash uchun ko'proq mos ekanligini tekshirishi va sun'iy intellekt fikr-mulohazasini oliy ta'lim yozuv o'quv dasturlariga integratsiya qilish uchun dalillarga asoslangan pedagogik modellar ishlab chiqishi kerak.

Adabiyotlar ro'yxati:

- [1] Guo, K., Pan, M., Li, Y., & Lai, C. (2024). Effects of an AI-supported approach to peer feedback on university EFL students' feedback quality and writing ability. *The Internet and Higher Education*, 63, 100962. <https://doi.org/10.5281/zenodo.2031467210.1016/j.iheduc.2024.100962>
- [2] Hattie, J., & Timperley, H. (2007). The power of feedback. *Review of Educational Research*, 77(1), 81-112. <https://doi.org/10.5281/zenodo.2031467210.3102/003465430298487>
- [3] Khalifa, M., et al. (2024). Using artificial intelligence in academic writing and research. *AI and Ethics*. <https://doi.org/10.5281/zenodo.2031467210.1007/s43681-023-00367-x>
- [4] Lo, N. (2025). The impact of generative AI on essay revisions and student writing proficiency. *Computers and Education: Artificial Intelligence*. <https://doi.org/10.5281/zenodo.2031467210.1016/j.caeai.2025.100379>
- [5] Molloy, E., Boud, D., & Henderson, M. (2020). Developing a learning-centred framework for feedback literacy. *Assessment & Evaluation in Higher Education*, 45(4), 527-540. <https://doi.org/10.5281/zenodo.2031467210.1080/02602938.2019.1667955>
- [6] Urzua, C. A. C., & Ranjan, R. (2025). Effects of AI-assisted feedback via generative chat on the production of academic texts by university students: A systematic review. *Education Sciences*, 15(10), 1396. <https://doi.org/10.5281/zenodo.2031467210.3390/educsci15101396>
- [7] Yeung, S. (2025). University students' engagement with generative AI-supported automated writing evaluation feedback. *Journal of Second Language Writing*, 68, 101203. <https://doi.org/10.5281/zenodo.2031467210.1016/j.jslw.2025.101203>